

Płachecki, Jarosław

Kształtowanie się zrębów państwowości Irlandii : od osadnictwa celtyckiego do Unii z Wielką Brytanią w 1801 roku

Rocznik Żyrardowski 6, 47-76

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jarosław Płachecki

Kształtowanie się zrębów państwowości Irlandii: od osadnictwa celtyckiego do Unii z Wielką Brytanią w 1801 roku

1. Wstęp

Niniejszy artykuł powstał na podstawie fragmentu pracy doktorskiej pt. „Ewolucja systemu politycznego niepodległej Irlandii” napisanej pod kierunkiem prof. UW dra hab. Wawrzyńca Konarskiego i obronionej w 2007 r. na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Z uwagi na charakter poruszanej problematyki opracowywany tekst musiał ulec znacznemu skróceniu i zwężeniu do wątków ściśle związanych z dyskursem dotyczącym powstawania załączków państwowości Irlandii, omawianych na tle konkretnych wydarzeń historycznych zachodzących zarówno w samej Irlandii, jak i w sąsiedniej Wielkiej Brytanii.

Geograficzna bliskość obu wysp, w dramatyczny sposób, okazała się dla Irlandczyków brzemienna w skutkach. Obronie interesów mniejszej Irlandii nie sprzyjał brak silnego i scentralizowanego ośrodka władzy państwowej. Jedną z konsekwencji takiego stanu rzeczy były zarówno najazdy Wikingów z przełomu wieków VII i IX n.e., jak i inwazja rycerzy anglo-normańskich w XII w., aż wreszcie zorganizowana kolonizacja angielska, a potem brytyjska. Słaba konsolidacja polityczna społeczeństwa irlandzkiego nie była oczywiście jedyną przyczyną podboju Irlandii, ale niewątpliwie w znacznym stopniu się doń przyczyniła.

Celem niniejszego artykułu nie jest przedstawienie całościowego wykładu z zakresu historii Irlandii ani też dziejów walki Irlandczyków o niepodległość w XIX i XX w., lecz pewne usystematyzowane ujęcie zagadnień związanych z kształtowaniem się państwowości tego kraju, w cezurze obejmującej początki osadnictwa celtyckiego, aż po włączenie wyspy w skład Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii w 1801 roku. Opracowanie może być pomocne dla studentów zajmujących się zagadnieniami z zakresu politologii, nauki o państwie, historii Irlandii, a także tych wszystkich, którzy interesują się Irlandią z przyczyn zawodowych, z racji

miejsca zamieszkania i pracy lub też z chęci pogłębienia wiadomości o tym ciekawym i coraz nam bliższym zakątku Europy.

2. Czasy prehistoryczne

Najstarsze ślady ludzkiej działalności na terenach Irlandii sięgają środkowego mezolitu. Pierwsi ludzie przybyli na zieloną wyspę z sąsiedniej Wielkiej Brytanii około 9000 roku p.n.e. wykorzystując wąskie połączenie lądowe po ustępującym zlodowaceniu¹. Mezolityczne ślady kultury środkowej epoki kamienia w postaci niewielkich krzemiennych ostrzy, zminiaturyzowanych i zgeometryzowanych form narzędzi (tzw. zbiorników mikrolitycznych) wskazują, iż obok zbieractwa typowym zajęciem ludności tego okresu było łowiectwo i rybołówstwo. Dominował zatem koczowniczy tryb życia oparty na luźnych związkach plemiennych. Załączki osadnictwa stałego, związanego z napływem ludności rolniczej, przybyłej z kontynentu oraz terenów Wielkiej Brytanii, pojawiły się dopiero w późniejszym okresie, a mianowicie w neolicie. Za jego początek przyjmuje się okres 6 tysiąclecia p.n.e. Umiejętność uprawy zbóż, hodowla zwierząt domowych, a także nowe zwyczaje przybyszów wywarły znaczący wpływ na styl życia mieszkańców Irlandii. Zmieniły także krajobraz wyspy. W jej pejzażu pojawiły się kamienne mury chroniące dostęp do zabudowań gospodarskich i domowych, a także grzebalne kopce megalityczne i monumentalne dolmeny zbudowane z głazów, pełniące rolę grobowców².

Sposób, w jaki odnoszono się do zmarłych, świadczy o duchowym dorobku ludów zamieszkujących prehistoryczną Irlandię, a wraz z pozostawionymi śladami materialnymi ich działalności dowodzą wysokiego stopnia rozwoju cywilizacyjnego ówczesnego społeczeństwa. W jednym takim megalitycznym grobowcu pochowanych było wielu zmarłych. Ich ciała palono, a kości i popioły, pozostałe po procesie kremacji, umieszczano w komorach

¹ Myśliwi okresu paleolitu, po których zachowały się ścienne malowidła w jaskiniach Lascaux we Francji i Altamira w Hiszpanii, dotarli wprawdzie na tereny dzisiejszej Wielkiej Brytanii, lecz ominęli mniejszą Irlandię, pozostawiając ją niezamieszkałą do 9 tysiąclecia p.n.e.; P. i F. Somerset Fry, *A History of Ireland*, New York 1991, s. 1.

² S. Duffy (red.), *Atlas of Irish History*, Dublin 2000, s. 10. Umiejętność przesuwania olbrzymich głazów świadczyła o wysokim kunszcie technologicznym ludów zamieszkujących neolityczną Irlandię. Grobowiec w Newgrange i jego komora grobowa datowana na 3200 rok p.n.e. jest starsza o ponad pół tysiąca lat od kamiennej piramidy schodkowej – Piramidy Zosera wybudowanej w Egipcie około 2700 r. p.n.e.; patrz: P. i F. Somerset Fry, op.cit., s. 4. Szerzej o znaczeniu grupy grobowców Newgrange w dolinie rzeki Boyne w: P. Herbinson, *Pre-Christian Ireland: From the First Settlers to the Early Celts*, London 1988, s. 64–84. Zbiorczej analizy i zestawienia porównawczego budowli mezolitycznych dokonuje A. Burl, *A Guide To the Stone Circles of Britain, Ireland and Brittany*, London 1995.

grzebalnych w kształcie korytarza. Za charakterystyczną cechą kultury grobów korytarzowych uznaje się pozostawianie obok urn z prochami, przedmiotów codziennego użytku, tj. glinianych mis, kamiennych paciorków czy narzędzi, które mogły służyć zmarłemu w „przyszłym życiu”³. Z czasem w grobowcach zaczęły pojawiać się ozdoby i przedmioty wykonane z nieznanego do tej pory materiału – brązu. Nowa technologia wydobywania i obróbki miedzi dotarła do Irlandii wraz z przybyciem około 2000 lat p.n.e. ludzi z kontynentu. Oprócz nowej technologii obróbki metalu przybysze przywieźli także swoje zwyczaje i obrządkę pogrzebowe. Zmarłych chowano w pozycji kucznej, w niewielkich komorach, w których spośród przedmiotów osobistych i broni umieszczano także ozdobne naczynia ceramiczne z pożywieniem. Okres brązu trwał w Irlandii do około 600 roku p.n.e.⁴.

Przełom VII i VI wieku p.n.e. okazał się dla mieszkańców Irlandii czasem dramatycznych zmian. Na teren wyspy zaczęła docierać kolejna fala osadników posługujących się twardszym od wszystkich znanych dotychczas materiałów i bardziej wytrzymałym – żelazem. Mówiący językiem celtyckim przybysze docierali do Irlandii zarówno z kontynentu, jak i z pobliskiej Wielkiej Brytanii. Kultura celtycka, zwana także lateńską (nazwana tak od miejscowości La Tène w Szwajcarii, gdzie znaleziono bogate pozostałości archeologiczne pochodzące z epoki żelaza) zaczęła stopniowo wypierać cywilizację epoki brązu, aby na dobre rozprzestrzenić się na terenie Irlandii do około 300 roku p.n.e.⁵. Nowi osadnicy oprócz bogactwa artefaktów kulturowych, tj. niespotykanych do tej pory wzorów uzbrojenia, przedmiotów codziennego użytku, ozdób i biżuterii czy wreszcie sposobu budowy domów i masywnych fortyfikacji obronnych, pozostawili po sobie także fascynujące ślady dorobku niematerialnego. Były to pismo i sztuka opowiadania.

Galowie, tak Rzymianie nazywali ludność celtycką, nauczyli się pisać dzięki wcześniejszym kontaktom ze światem klasycznym, którym zawdzięczali znajomość alfabetu greckiego i rzymskiego⁶. Umiejętność tę

³ Szerzej o bogactwie zróżnicowania grobów korytarzowych i portalowych w Irlandii w: P. Herbison, op.cit., s. 42–50; por. T.W. Moody, F.X. Martin, *Historia Irlandii*, Poznań 1998, s. 41 oraz L. Flanagan, *Ancient Ireland: Life Before The Celts*, Dublin 1998, s. 61–75.

⁴ P. i F. Somerset Fry, op.cit., s. 8.

⁵ S. Duffy, *The Concise History of Ireland*, Dublin 2005, s. 31.

⁶ Za pierwotne miejsce bytowania Celtów uznaje się tereny Europy Środkowej, leżące w rejonach dzisiejszej Bawarii oraz dorzeczy Renu i Dunaju. Okres największej aktywności Celtów przypadał na lata 450 p.n.e. – 250 p.n.e. Galowie byli ludem szybko rozprzestrzeniającym się niemalże po całym kontynencie europejskim, docierającym także i do Azji Mniejszej. W okresie swej wzmożonej aktywności plemiona celtyckie, po przekroczeniu Alp, osiedliły się w północnej Italii. Rejon ten przez Rzymian nazywany był odtąd *Gallia Cisalpina*. Z podobnych przyczyn Galię nazywane były tereny dzisiejszej Francji, a Galicją zajęte przez plemiona celtyckie północne tereny Półwyspu Iberyjskiego. Około roku 276

wykorzystywali jednak niezmiernie rzadko. Robili to jedynie w celu utrwalenia krótkich ozdobnych inskrypcji, których pozostałości odnaleźć można jako ornamenty na ceramice użytkowej i rytualnych naczyniach. Ponad umiejętność pisania przedkładali sztukę pięknego opowiadania. Przez ponad tysiąc kolejnych lat zdołali wykształcić przekazywaną z pokolenia na pokolenie sztukę opowiadania heroiczych sag i poetyckich historii. Wychwalano w nich celtyckich władców, sławnych wojowników i dzieje wielkich rodów.

Pozycja poety zaczęła zatem nabierać coraz większego, niemalże politycznego znaczenia. Poeta – bard, obok duchownego druida oraz lokalnego władcy, pozostawał centralną osobą w społeczności⁷. Wiele z tych sag zostało po latach spisanych przez chrześcijańskich skrybów. Z uwagi na brak źródeł pisanych z tego okresu (sztuka pisania na dobre rozwinęła się w Irlandii około VI wieku n.e.) niewiele możemy dziś powiedzieć o zażytkach kultury celtyckiej, a także o ich religii. Wiadomo jedynie, że druidzi stanowili uprzywilejowaną kastę przywódców religijnych, którzy oprócz umiejętności objaśniania tajemnic sił nadprzyrodzonych, posiadali wysoko rozwiniętą wiedzę z zakresu astronomii i matematyki, a także filozofii i medycyny⁸. Celtyckie bóstwa nie były jednak jak w przypadku innych religii politeistycznych przedmiotem czci czy adoracji, ale raczej traktowano je jak członków innej grupy plemiennej, z którą należy się liczyć i żyć w zgodzie. Z czasem ich utrwalane wizerunki zaczęły przypominać bogów preromańskich i romańskich, którym w celu przebłagania składano ofiary w postaci ozdób i broni⁹.

Tak jak żelazo i umiejętność jego obróbki stanowiło fundament znanomocie prosperującego społeczeństwa, to kultura słowa mówionego i powstała dzięki niej klanowa więź plemienna o budowie mitologicznej, pozwoliły mieszkańcom prehistorycznej Irlandii wykształcić zaczątki społecznej

p.n.e. Celtowie posunęli się daleko na południe Europy i po przeprawieniu się przez Bosfor przedostali się do Azji Mniejszej dochodząc do Ankyry (Ankary). Tam utworzyli swoją prowincję nazywaną Galacją. Znane są też ślady obecności Celtów na ziemiach polskich. Świadczą o nich wykopaliska przeprowadzone w Górach Świętokrzyskich oraz na Słęży na Przedgórzu Sudeckim. Celtyckie wzory odnalezione zostały także na przedmiotach ozdobnych z epoki żelaza odkrytych w okolicach Krakowa, m.in. w Tyńcu; patrz: N. Davies, *The Isles: A History*, London 1999, s. 50–53.

⁷ Szerzej o roli i znaczeniu druidów w celtyckim społeczeństwie pisze W. Lipoński, *Dzieje kultury Brytyjskiej*, Warszawa 2006, s. 30–32.

⁸ Źródłostów rzeczownika -druid- wywodzi się od połączenia dwóch słów *dru* (mocny lub wielki) i *wid* (wiedza), wskazując na cechy, którymi musieli wyróżniać się celtyccy przywódcy religijni. Ich praktycznym umiejętnościami towarzyszyły również wybitne zdolności socjotechniczne oraz wiedza z zakresu nauk przyrodniczych; patrz: D.Ó. Hógáin, *The Sacred Isle, Relief and Religion in Pre-Christian Ireland*, Cork 1999, s. 73.

⁹ H. Litton, *The Celts – An Illustrated History*, Dublin 2003, s. 32–33.

tożsamości. Celtycka Irlandia podzielona była na około 150 niewielkich królestw. **Sytuacja taka nie sprzyjała powstaniu jednolitego organizmu państwowego. Poszczególne lokalne królestwa posiadały jedynie pewne cechy hierarchicznego podziału społecznego, który wyodrębnił króla, jego rodzinę, szlachtę oraz ludzi wolnych i niewolników.**

Król przewodził swojemu ludowi w czasie pokoju i w czasie wojny. Szlachta składała się z przedstawicieli rodziny, właścicieli ziemskich, wojowników, druidów, poetów i niektórych bogatych rzemieślników. Trzon celtyckiego społeczeństwa stanowili jednak rolnicy, zajmujący się uprawą zbóż i hodowlą zwierząt. Na najniższym szczeblu społecznym pozostawali niewolnicy i więźniowie. Kilka lokalnych królestw złączonych więzami pokrewieństwa lub sojuszu tworzyło razem prowincję, nad którą panował arcykról¹⁰.

Do przełomu X i XI wieku n.e., tj. do czasów króla Briana Boru „(...) w Irlandii celtyckiej nie powstał centralny ośrodek władzy politycznej (...). Przyjmuje się, że w II w. n.e. wyspa podzielona była na pięć prowincji, (...) z upływem czasu liczba prowincji uległa zwiększeniu do siedmiu. Ostatecznie jednak za historycznie utrwalone i do dziś istniejące prowincje uważa się cztery: Ulster (*Uladh*), Leinster (*Laighean*), Munster (*Mumhan*) i Connacht lub Connaught (*Connacht*)”¹¹.

Warunki ekonomiczne i społeczne, ale także położenie na skraju Europy, pozwoliły irlandzkim Celtom cieszyć się niezależnością i rozkwitem kultury jeszcze przez setki lat. Dla całego ówczesnego „cywilizowanego” świata Irlandia pozostawała ziemią dziką i niezamieszkałą. Wiadomo było jedynie, że Irlandia była krainą „(...) o połowę mniejszą od Brytanii”¹². Ten brak informacji o wyspie i jej mieszkańcach okazał się dla kultury celtyckiej zbawienny. W czasie kampanii prowadzonej w roku 55 n.e. przez Juliusza Cezara armia rzymska ominęła Irlandię i pod wodzą generała Agrykoli (40–93 n.e.) zaczęła zajmować tereny Wielkiej Brytanii. Agrykola został mianowany zarządcą brytyjskiej prowincji. Choć wiadomo dziś, że pojedyncze oddziały zapuszczały się w kierunku mniejszej Irlandii, to jednak jego uwa-

¹⁰ A. McMahon (red.), *The Celtic Way of Life*, Dublin 1997, s. 34. Szerzej o organizacji i zróżnicowaniu społeczeństwa celtyckiego w Irlandii i zachodzących podobieństwach z ich odpowiednikami w Wielkiej Brytanii, Bretanii i celtyckich terenach dzisiejszej Belgii i Niemiec w: J. Markle, *Celtic Civilization*, London 1976, s. 105–110.

¹¹ W. Konarski, *System konstytucyjny Irlandii*, Warszawa 2005, s. 9.

¹² Taką uwagę miał uczynić sam Juliusz Cezar, za: P. i F. Somers Fry, op.cit., s. 21. Interesującej interpretacji wpływu Rzymu na dzieje Irlandii dokonuje: T. Cahill, *How the Irish Saved Civilisation: The Untold Story of Ireland's Heroic Role From the Fall of Rome to the Rise of Medieval Europe*, London 1995, znanej także pod polskim tytułem: *Jak Irlandczycy ocalili cywilizację: Nieznana historia roli Irlandii w dziejach Europy po upadku Cesarstwa Rzymskiego*, Poznań 1999.

ga skupiona była na większej wyspie¹³. Idąc ku północy ustanowili granicę cesarstwa rzymskiego mniej więcej w połowie Wielkiej Brytanii. Tam też rozpoczął budowę umocnień granicznych, od imienia panującego cesarza rzymskiego zwanych wałem Hadriana¹⁴.

Dla pozostawionej na uboczu wydarzeń Irlandii okres pomiędzy I a V wiekiem naszej ery stanowił czas względnego spokoju oraz sporadycznych kontaktów z zewnętrznym, cywilizowanym światem. Znaleźiska monet, ceramiki, a także złotych i srebrnych ozdób świadczą o istnieniu kontaktów handlowych i sporadycznym zainteresowaniu Rzymu małą Irlandią¹⁵.

Jedynie wymianie handlowej i relacjom żołnierzy powracających z dalekiej prowincji (niektóre oddziały zapuszczały się na tereny obrzeży mniejszej wyspy) zawdzięczamy pierwsze wzmianki na temat Irlandii i pojawienie się nazwy tej krainy jako kategorii geograficznej. Po raz pierwszy nieco zniekształconą w stosunku do współczesnego brzmienia nazwę Irlandii odnajdujemy na mapie greckiego geografii i astronoma Ptolemeusza około 100 r. n.e. Uczony Grek umieszczając nazwy poszczególnych plemion na kartach swojej mapy zaznaczył w południowo-zachodniej części Irlandii słowo *Iverni*, najprawdopodobniej oznaczające nazwę jednej z dominujących dynastii Munsteru.

Od niej to wywodzić się będzie późniejsze określenie *Ierne*, które w języku irlandzkim znaczy tyle co „wyspa”. Stąd już niedaleko do *Ériu* i dzisiejszej *Éire*¹⁶.

¹³ O projektach inwazji na Irlandię i związanych z nimi ambicjami Agrykoli świadczą m.in. odnalezione pisma jego zięcia Tacyta; patrz: R.F. Foster, *The Oxford History of Ireland*, Oxford 2001, s. 2–3.

¹⁴ Po śmierci Hadriana w 138 r. podbój Brytanii kontynuowany został przez jego przybranego syna Antoninusa Piusa (86–161). Ten przesunął granicę cesarstwa o około 100 mil w głąb Szkocji, podobnie jak jego poprzednik budując mur graniczny. Wał Antoninusa nie utrzymał jednak długo swojej militarnej pozycji, gdyż po śmierci fundatora został opuszczony, a granice cesarstwa powróciły do swych poprzednich zarysów. Obszar prowincji pomiędzy wałem Hadriana a umocnieniami Antoninusa nazwany był odtąd *Britania Secunda*, a teren na północ od wału Antoninusa *Caledonią*; patrz: N. Davies, op.cit., s. 110–131; zob. też W. Lipoński, (2006), s. 50–51.

¹⁵ Potwierdzają to odkrycia śladów rzymskich zabudowań na wschodnim wybrzeżu Irlandii, m.in. na wysepce Lambay, znajdującej się nieopodal dzisiejszego portu w Dublinie. Odnaleziono na niej grób żołnierza, który mieszkał tam lub stacjonował około I wieku n.e. Ślady te świadczą o ekspedycyjnym charakterze pobytu Rzymian; patrz: N. Davies, op.cit., s. 125–126.

¹⁶ S. Duffy, (2005), s. 39.

3. Wczesne chrześcijaństwo i irlandzki „złoty wiek”

Historyczny okres dziejów Irlandii zbiega się z chrystianizacją Celtoń i działalnością apostołską pierwszych misjonarzy około V wieku n.e. Wydarzenia tego okresu poznajemy dzięki dokumentom pozostawionym m.in. przez św. Patryka (390–461) – misjonarza, biskupa i przyszłego patrona Irlandii¹⁷. Od tego czasu możemy mówić o rozwoju wysoko rozwiniętego społeczeństwa. Przełom wieku V i VI charakteryzował rozkwit bogactwa kulturowego, utrwalonego w pozostawionym, pokaźnym materiale literackim, pisany zarówno w języku łacińskim, jak i w irlandzkim. Dokumenty te pozwalają nam na odtworzenie stanu życia umysłowego ówczesnej Irlandii – obrazu dużo wyraźniejszego i bardziej szczegółowego niż ten, którym może się pochwalić większość współczesnych krajów europejskich. Używając annałów, genealogii i ksiąg królewskich możemy odnaleźć imiona wielu osób, które sprawowały władzę nad poszczególnymi częściami wyspy, możemy także ustalić dokładne daty ich rządów i upadków całych dynastii. Inne źródła umożliwiają śledzenie postępów chrystianizacji Irlandii, w głównej mierze związanych z misyjną działalnością mnichów. Ich klasztorne cele i samotnie stawały się nie tylko miejscem pokuty i boleści, ale przede wszystkim nauki i kontemplacji sztuki. Członkowie klasztornych społeczności zajmowali się studiowaniem Biblii, pism ojców Kościoła, kanonów prawa i łacińskiej gramatyki. Pochłaniało ich także żmudne kopiowanie manuskryptów. Wiele z nich pokrytych było pięknymi zdobieniami, co wymagało ogromnego kunsztu i umiejętności obróbki metali i kamieni szlachetnych.

¹⁷ Wbrew legendzie św. Patryk nie był pierwszym misjonarzem, który przybył na ziemię irlandzkie. Irlandia pierwszej połowy V wieku to miejsce aktywnej działalności pierwszych grup chrześcijańskich, pozostających jeszcze co prawda bez wyraźnego przewodnictwa, ale na tyle liczebnych, aby zwrócić na siebie uwagę hierarchów w Rzymie. Pierwszym misjonarzem i jednocześnie pierwszym biskupem ziem irlandzkich został Palladius, którego papież Celestyn I (422–432) wysłał do Irlandii w roku 431. Misja Palladiusa zakończyła się jednak szybko wraz z jego śmiercią, a na wyspę wysłany został drugi misjonarz – Patryk. Ten objął biskupstwo w roku 432 i rozpoczął swoją działalność od założenia pierwszej diecezji w Ulsterze. Dla Patryka podróż do Irlandii nie była pierwszym zetknięciem z tym krajem. W wieku lat szesnastu młody Patricus, syn Calpuruisa, diakona kościoła w rzymskiej Brytanii, został porwany przez celtyckich Irów i wraz z wieloma innymi oddany do niewoli w okolicach Antrim w Irlandii. Po sześciu latach przebywania w niewoli uciekł i przedostał się do Galijskiej Brytanii, gdzie rozpoczął studia teologiczne. Legenda głosi, że jego decyzja związana była z widzeniem, w którym niedawni prześladowcy błagają go o powrót. Prawdopodobnie o jego mianowaniu zaważyły względy czysto praktyczne, a mianowicie dobra znajomość języka irlandzkiego. Swoją działalność misyjną rozpoczął w Armagh, niedaleko miejsca swojej niewoli. Armagh do dziś stanowi centrum kultu zarówno Kościoła katolickiego, jak i protestanckiego w Irlandii; por.: P. i F. Somerset Fry, op.cit., s. 33 oraz L. Ruckenstein, J.A. O'Malley, *Everything Irish*, Dublin 2004, s. 298.

Dzięki rozwojowi działalności monastycznej Irlandia zyskała miano „wyspy świętych”, a jej uczeni misjonarze rozprzestrzenili się także w Wielkiej Brytanii i na kontynencie europejskim, stanowiąc prawdziwe świadectwo irlandzkiego „złotego wieku”¹⁸.

Rozkwit piśmiennictwa sakralnego pociągnął za sobą rozwój kodyfikacji prawa. To zaś służyło ustaleniu hierarchii w rodzącym się wczesnośredniowiecznym społeczeństwie oraz utrwaleniu istniejącego porządku rzeczy. Traktaty prawne VII i VIII wieku n.e. pisane przez irlandzkich mnichów ciągle pozostawały jednak pod silnym wpływem nauk Pisma Świętego. Portretowały one społeczeństwo bardzo mocno zhierarchizowane, w którym honor, urodzenie i status wiele znaczyły. Charakteryzowało się ono także bardzo jeszcze luźnymi więzami poczucia odrębności narodowej i wyraźnie zaznaczonym podziałem na warstwę uprzywilejowaną (włączając w to króla, kler i poetów) i zwykły lud składający się z osób wolnych i niewolników.

Wszystkie sprawy społeczności obracały się wokół osoby lokalnego władcy. To on i jego rodzina zajmowali najwyższy szczebel drabiny społecznej. Piśmiennictwo prawne z omawianej epoki wyróżniało trzy kategorie władzy zwierzchniej, w których nie sposób nie zauważyć istniejących paraleli do organizacji społecznej prehistorycznych czasów celtyckich. Wspomniani już królowie małych lokalnych społeczności zajmowali się sprawami i polityką swojego terytorium. Kilka małych królestw skupionych było wokół arcykróla, a nad całą prowincją czuwał „król arcykróli”¹⁹. Choć przepisy prawne rzadko odnosiły się do osoby najwyższego władcy Irlandii, to uznaje się, że we wczesnym okresie historii Irlandii dynastią umiejącą wywalczyć wiodącą pozycję był Uí Néill. Ich dominacja miała jednak wyraźnie tymczasowy charakter i ograniczała się głównie do północnej części wyspy. Choć Uí Néillowie przez długi czas zajmowali ceremonialną „stolicę kraju” na wzgórzu Tary, ich panowanie nie posiadało cech władzy państwowej zarówno pod względem zakresu terytorialnego, jak i politycznego²⁰. Pomimo rosnącego znaczenia Tary w świadomości Irlandczyków i silnej pozycji klanu Uí Néill trudno było bowiem mówić o prawdziwej koncentracji władzy. Pozostawała ona ciągle w rozproszeniu, w rękach regionalnych władców. Ich siła i miejsce w krajobrazie politycznym Irlandii wynikały z faktu podporządkowania sobie mniejszych, lokalnych królestw, kontrolowaniu określo-

¹⁸ S. Duffy, *Origins*, [w:] S. Duffy (red.), (2000), s. 11.

¹⁹ *Ibidem*, s. 12.

²⁰ *Ibidem*, s. 12.

nych obszarów ziemskich, a także wpływów, które posiadali jako fundatorzy dóbr kościelnych²¹.

Przez kolejne cztery wieki, do około 800 roku, Irlandia trwała wprawdzie w stanie strukturalnej jedności, lecz ta podtrzymywana była jedynie wspólnotą językową, prawną oraz religijną i kulturową. Nie zmieniły tego nawet okazjonalnie zwoływane *Rig-Dáil*, które miały pełnić funkcje *quasi*-zgromadzenia narodowego i w których brali udział lokalni władcy. Irlandczycy ciągle nie potrafili wznieść się na poziom jednolitej struktury państwowej. Ich słabością pozostawał brak scentralizowanej władzy, która potrafiłaby utrzymać wewnętrzną spójność, a także oprzeć się zewnętrznym zagrożeniom. Te już wkrótce miały zachwiać rytmem i sposobem życia Irlandczyków²².

4. Najazdy Wikingów i załóżki scentralizowanej władzy królewskiej

Nagłe pojawienie się na Morzu Irlandzkim skandynawskich korsarzy zwanych Wikingami zmieniło trwający od wieków porządek rzeczy. W perspektywie dało ono impuls dla nowej fazy rozwoju społeczeństwa. Łupieżcze wyprawy przybyszów z północy z jednej strony wprowadzały chaos i przerażenie, a z drugiej doprowadziły, choć na krótko, do wyłonienia ośrodka władzy na tyle silnej, aby stawić czoła najeźdźcom, choć jednak nie dość stabilnej, aby przetrwać i rozpocząć proces konsolidacji politycznej wyspy.

Przyjmuje się, że jednym z pierwszych celów Wikingów w 795 roku stała się niewielka wysepka Rathlin na północnym wybrzeżu Irlandii²³. Kolejnym łupem nordyckich najeźdźców stały się klasztory znajdujące się na

²¹ N. Davies, op.cit., s. 180. Interesującą analizę wpływu rozwoju struktury kościoła na sytuację polityczną prenormańskiej Irlandii przedstawia Ailbhe Séamus MacShamráin. Uważa on, że granice parafii we wczesnym okresie rozwoju kościoła w Irlandii nie miały wymiaru terytorialnego, lecz raczej pozostawały ściśle związane z układem politycznym w danym regionie, podążając za zmianami dynastycznymi i własnościowymi. Rozwój parafii skupiony był zatem jedynie w obrębie interesów politycznych danej dynastii; patrz: A.S. MacShamhráin, *Church and Polity in Pre-Norman Ireland: The Case of Glendalough*, Maynooth 1996, s. 231.

²² E. Curtis, *A History of Ireland*, London 1970, s. 21.

²³ Niektóre źródła podają, że inwazja rozpoczęła się wraz ze splądrowaniem osady na wysepce Lambay Island znajdującej się w strategicznym punkcie ujścia rzeki Liffey do zatoki dublińskiej. Lambay, poprzednio znana jako *Rechru*, leżała jednak z dala od pierwotnego szlaku najeźdźców, którzy nadpłynęli do Irlandii najprawdopodobniej z północy, po uprzednim splądrowaniu Szetlandów i wysp Orkney około roku 794. Wschodnie wybrzeża Irlandii stały się celem Wikingów około roku 798 i zainicjowało je zajęcie wysepki Inis Pátraic leżącej nieopodal Skerries w dzisiejszym hrabstwie Dublin; patrz: A.S. MacShamhráin, *The Vikings*, Dublin 2002, s. 37.

małych atlantyckich wysepkach Inismurray i Inisboffin na zachodnim wybrzeżu. Łupieżcze napady stanowiły część serii najazdów, które Wikingowie przeprowadzali z powodzeniem na większą skalę u wybrzeży Wielkiej Brytanii i nadmorskich rejonach państwa Franków. Niewielkie grupy najeźdźców, często składające się tylko z załogi jednej łodzi, napadały na pozbawione możliwości obrony klaszatory, grabiły kosztowności i powracały do swoich baz w Skandynawii. Niejednokrotnie Wikingowie musieli zadowalać się skromną zdobyczą w postaci pożywienia lub dobytku. Często też w celach niewolniczych lub dla okupu porywali mieszkańców zdobytych wiosek. Podczas pierwszej fazy najazdów Wikingowie koncentrowali się jedynie na niewielkich wysepkach leżących na obrzeżach Irlandii. Potem jednak wykorzystując naturalne połączenia wodne, swoimi lekkimi łodziami zaczęli posuwać się w głąb lądu, docierając do Connacht i Kerry. Z czasem ich floty zaczęły składać się z coraz większej ilości statków i ludzi. Irlandzkie roczniki z 827 r. n.e. podają, że grupa około 60 statków wdarła się w głąb rzeki Boyne docierając aż do osiedli ludzkich, powstałych wokół starożytnych grobowców w Newgrange, Knowth i Dowth, całkowicie je plądrując i wycinając w pień mieszkańców osady²⁴.

Inwazja Wikingów zaczęła nabierać szybszego tempa. Chęć zagarnięcia nowych zdobyczy pociągnęła za sobą konieczność wykorzystania nowej strategii. Od tej pory grupy najeźdźców nie tylko przedzierały się w głąb kraju, ale także zaczęły budować swoje pierwsze bazy. Jedną z nich była baza nad jeziorem Lough Neagh założona w 839 roku. Inną, bodaj najbardziej znaną, stała się osada u ujścia rzeki Liffey, gdzie rzeka tworzyła szerokie muliste zakola – „czarne stawy”. Od nich pochodzi nazwa miasta *Dubh Linn* – późniejszej stolicy Irlandii²⁵.

Zmiana strategii walki i utrwalenie się stałego osadnictwa z czasem spowodowały, że militarne i polityczne położenie Wikingów powoli zaczęło ewoluować na korzyść Irlandczyków. Choć jeszcze przez cały IX w. normańscy przybysze ciągle stanowili zagrożenie dla mieszkańców wyspy, ich

²⁴ J. Lydon, *The Making of Ireland*, London 1999, s. 20–21.

²⁵ S. Mac Annaidh, *Irish History*, Parragon 2005, s. 44. Dublin zawdzięcza swoje powstanie wodzowi Wikingów Thorgislowi, który na czele swej floty, podczas kampanii prowadzonej w latach 839–841 podbił klan Uí Néillów w Ulsterze, po czym ruszył na południe i w miejscu wspomnianego już bagnistego ujścia Liffey wybudował port dla swoich 60 okrętów, osadę dla załogi, a następnie ogłosił się królem. Wykopaliska prowadzone w latach 70. dwudziestego stulecia w rejonie ulicy Wood Quay w Dublinie dowodzą, że miasto od początku swojego istnienia stanowiło strategiczny punkt militarny i ważny ośrodek wymiany handlowej, mający znaczący wpływ na dalszy rozwój struktury wczesnośredniowiecznej irlandzkiej gospodarki. Wikingowie wprowadzili do użycia monety, a dzięki swym szybkim i ładownym okrętom znacznie zwiększyli wymianę towarową z Anglią i innymi krajami kontynentu. Dublin szybko stał się ważnym ośrodkiem handlowym i bazą wypadową do dalszych podbojów; patrz: N. Davies, op.cit., s. 251.

podbojom towarzyszył coraz silniejszy opór ze strony lokalnych irlandzkich królestw. Te z wielu bitew zaczęły wychodzić zwycięsko. Z czasem Wikingowie z atakujących stawali się atakowanymi. Często też, jako siły sprzymierzone, uczestniczyli w wewnętrznych wojnach pomiędzy irlandzkimi królestwami. Ich sytuację w tym samym czasie zaczęło dodatkowo komplikować pojawienie się na wodach opływających wyspy brytyjskie duńskich okrętów wojennych. Fakt ten już wkrótce miał spowodować zmianę układu sił na wyspie.

Do końca 850 r. n.e. okupacja Wikingów zmieniła swój charakter oznaczając stopniowy zwrot w kierunku nowych podbojów w Anglii i Islandii. Podziały powstałe wewnątrz nordyckiej społeczności oraz coraz bardziej silna i skuteczna irlandzka opozycja doprowadziły w 902 r. n.e. do zajęcia Dublina, który pozostał w rękach Irlandczyków przez kolejne 12 lat. Następne dwie dekady do około 950 r. n.e. stanowiły początek ostatniej fazy panowania skandynawskich najeźdźców na ziemi irlandzkiej²⁶.

Pojawienie się „ludzi z północy”, jak sami nazywali siebie Wikingowie, wywarło znaczący wpływ na rozwój gospodarki, kulturę, sposób życia, a także, choć niezamierzenie, na kształt wczesnośredniowiecznego społeczeństwa Irlandii. Ich oddziaływanie na sytuację polityczną Irlandii przebiegało w sposób wielopłaszczyznowy. Łupieżcze napady na klasztory i zwykła działalność rabunkowa, charakterystyczna dla pierwszych lat inwazji, ustąpiły miejsca budowie portów morskich i ośrodków miejskich. Rozwój wymiany handlowej z zagranicą spowodował, że miasta zaczęły bogacić się, a porty nabierać coraz większego znaczenia. Wraz z handlem rozwijało się także rzemiosło i sztuka. Kontakty rodowitych mieszkańców wyspy z Wikingami, najpierw norwesкими, a potem duńskimi, stopniowo zaczęły zmieniać swój charakter. Kontroli nad miastami i przejęciu władzy nad lokalnymi królestwami zaczęło towarzyszyć kształtowanie się pierwszych sojuszy militarno-politycznych przeciwko sąsiednim królestwom²⁷. Nierzadko irlandzcy królowie i nordyccy władcy walnęli zastępowali sojuszami oraz zacieśnianiem związków poprzez tworzenie rodzinnych koligacji²⁸.

Wielowiekowa tradycja walk pomiędzy dynastiami, w efekcie pojawienia się obcych z północy, wzbogacona została o dodatkowy element w postaci zewnętrznego zagrożenia ze strony najeźdźców. Po długim okresie wewnętrznych waśni, ciesząca się dominującą pozycją linia Uí Néillów

²⁶ S. Duffy, (2005), s. 56.

²⁷ Przejęcie kontroli nad królestwem Tray przez klan Congalach należący do linii Uí Néill w 944 r. n.e. nie byłoby możliwe bez militarnej pomocy z Dublina; patrz: A.S. MacShamhráil, (2002), s. 57.

²⁸ Cervall – król Ossory, zmarły w 888 r. n.e., dzięki wydaniu swojej córki za nordyckiego władcę otrzymał prawa do tytułu króla Dublina. Małżeństwo to dało początek nordyckiemu rodowi, z którego wywodzi się wielu słynnych Wikingów; za: W. Curtis, op.cit., s. 24.

zaczęła tracić swoje wpływy na swych dawnych obszarach. Podczas gdy klan Uí Néillów rozdarty był walką o władzę nad Leinsterem i Connachtem, w Munsterze rosło w siłę królestwo Dál Cais, na którego czele stał Brian Bóruma²⁹.

Urodzony w Munsterze około 941 r. n.e. Brian mac Cinnéide był najmłodszym synem rodziny należącej do klanu Dál Cais. W roku 965 n.e. Brian przejął władzę po swoim bracie Mathgamainie, a od 982 r. n.e. nieprzerwanie, przez ponad trzydzieści lat, pozostał najbardziej wpływowym królem Munsteru. W roku 983 n.e. podbił królestwo Ossory, a w 997 r. n.e. doprowadził do przejścia kontroli nad niemal całą południową częścią wyspy. W trakcie swego panowania Brian zbrojnie napadał i podporządkował sobie ponad prawie dwadzieścia lokalnych królestw, spośród których wiele należało do Wikingów. Zdobyte ziemie przyłączał do swojej prowincji, a podbite oddziały zobowiązywał do walki po swojej stronie w kolejnych kampaniach. W roku 1000 zdołał pokonać Wikingów i przejąć kontrolę nad Dublinem. Około roku 1004 wyruszył na północ, aby zdobyć siedzibę biskupstwa Irlandii w Armagh i w roku 1005 proklamować się władcą Irlandii³⁰.

Królewski diadem został mu nałożony na głowę na wzgórzu Cashel najprawdopodobniej przez jego brata – Marcána. Na pamiątkę tego wydarzenia imię Briana zostało zapisane w księgach biskupstwa Armagh jako *Brian Imperator Scotorum* – Brian najwyższy władca Irlandczyków (Irlandczyków nazywano Szkotami jeszcze do końca XI w.)³¹. Brian w tym wielkim momencie zadbał o to, aby jego proklamacja uzyskała jak najszerszą akceptację. Dla usankcjonowania swoich rządów nadał biskupstwu w Armagh akt supremacji nad całym Kościołem w Irlandii. Jako chrześcijanin i jako wytrawny władca, a teraz także i *Arrdi* – najwyższy król Irlandii, musiał dostrzegać w tym akcie zarówno powinność religijną, jak i zabieg polityczny³².

²⁹ Po latach, dla podkreślenia królewskiego przywileju pobierania trybutów Bórumę nazywać się będzie Brianem Boru; patrz: D.Ó. Corráin, *Ireland Before the Normans*, Dublin 1972, s. 120.

³⁰ K.O. Morgan (red.), *The History of Britain and Ireland*, Oxford 2005, s. 83.

³¹ R.C. Newman, *Brian Boru: King of Ireland*, Dublin 1986, s. 128. Używając tytułu imperatora – najwyższego władcy Brian, jak się wydaje, celowo wprowadzał nową kategorię kwalifikacji tytularnej. W odróżnieniu od panujących do tej pory królów i arcykrólów, dla zakresu władzy, których kronikarze korzystali z łacińskiego określenia *regnum*, Boruma jako *Imperator Scotorum*, na wzór rzymski, obejmował swoim opanowaniem królestwa i narody (plemiona). W ten sposób władca Irlandii świadomie dystansował się od tytułu *rex Temoriae*, nawet jeśli termin „król Tary” często, jak to zapisano w „Rocznikach Ulsterskich”, oznaczał tyle, co – „król Irlandii”; patrz: F.J. Byrne, *Irish Kings and High-Kings*, Portland 2001, s. 259 i 266.

³² E. Curtis, op.cit., s. 29.

Przez kolejne dziesięć lat, wykorzystując swoją dominację, Brian nieprzerwanie podejmował wysiłki podźwignięcia Irlandii z ruin ery Wikin-
gów i utrwalenia swej władzy królewskiej. Odbudowywał stare klasztory
i stawiał nowe kościoły. Nadawał przywileje i podporządkowywał lokalnych
władców. Jednak około roku 1012 wypracowywane z mozolem relacje po-
między prowincjami królestwa zaczęły erodować. Dominacja króla Bórumy,
którego realna władza rozciągała się niemalże na całym terytorium wyspy
spowodowała, że odżyły stare sentymenty Uí Néillów z północy. W rezulta-
cie podjęte zostały próby destabilizacji równowagi i zaatakowania królestw
Cenél Eógain i Ulaid. W tym samym czasie wybuchła rebelia irlandzkich
królów Leinsteru i Wikingów z Dublina, popieranych przez ich nordyckich
pobratymców z wyspy Man³³. Sytuacja ta doprowadziła do wzrostu napię-
cia i w efekcie do bitwy, która rozegrała się w Wielki Piątek 23 kwietnia
1014 r., w Clontarf pod Dublinem, u ujścia rzek Liffey i Tolka.

Armia Briana Boru i tym razem zwyciężyła zbuntowane siły. Za zwy-
cięstwo jednak Irlandczycy musieli zapłacić ogromną cenę. Wikingowie
i wojska Leinsteru zostały co prawda rozgromione, ale król Brian Boru zo-
stał zabity, a wraz z nim odeszła nadzieja na silną, scentralizowaną władzę
królewską i perspektywę konsolidacji Irlandii³⁴.

Po śmierci Briana pod Clontarf ostra walka polityczna pomiędzy kró-
lestwami, mającymi ambicje dominującej roli i sukcesję tronu rozgorzała na
nowo. Na krótko, bo do 1022 roku władzę po starym władcy zdołał przejąć
jego dawny przeciwnik Mael Sechnaill, król Tary. Po jego śmierci jednak
o koronę wkrótce zaczęli ubiegać się także inni pretendenci, należący do
najsilniejszych irlandzkich rodów O'Brianów – potomków poległego króla,
a także Uí Néillów i O'Connorów z Connachtu³⁵. Jednak przez kolejne lata
ani jeden z lokalnych królów nie zdołał uzyskać dominującej pozycji. Nie
zmieniły się także metody zdobywania władzy. Z powodu pewnego charak-
terystycznego rysu na uwagę zasługuje dopiero osoba króla Diarmaita
MacMáilla na mBó panującego nad Leinsterem do około 1072 roku³⁶. Diar-
maita opisano w annałach jako *rih Erend co ressabra*, tj. „król Irlandii z opo-
zycją”. Użyty tytuł świadczyć mógł o pewnej zmianie jakościowej w sposo-
bie wykonywania władzy królewskiej oraz sposobu postrzegania samej

³³ D.Ó. Corráin, op.cit., s. 129.

³⁴ S. Duffy, (2005), s. 58. Podobną hipotezę przedstawia W. Lipoński, *Narodziny cywilizacji Wysp Brytyjskich*, Poznań 2001, s. 305.

³⁵ S. Mac Annaidh, op.cit., s. 52.

³⁶ Diarmait jako jeden z nielicznych władców dostrzegał znaczenie Dublina jako potencjal-
nej stolicy kraju. Toteż kiedy w roku 1052 ogłosił się królem Dublina, polityczne znacze-
nie miasta wyraźnie wzrosło, a Tara i jej ponadtysiącletnia królewska tradycja z czasem
zaczęły tracić swoją symbolikę; patrz: S. Duffy, *Ireland Before the Normans*, [w:] S. Duffy
(red.), (2000), s. 30.

opozycji. Możliwe, że panujący król nie był jedynie wycinającym swoich przeciwników zdobywcą, ale władcą świadomym istnienia oponentów politycznych, który starał się ich pozyskać do uznania swojej zwierzchności³⁷.

Kolejne lata, a w szczególności przełom XI i XII wieku oznaczały dla Irlandii okres przeobrażeń w funkcjonowaniu społeczeństwa, ciągle jeszcze pozostającego bez jednolitej władzy zwierzchniej. Zmiany te można uznać za początki systemu feudalnego porównywalnego z jego odpowiednikami na kontynencie i w sąsiedniej Anglii. Bardziej niż kiedykolwiek lokalni królowie zajmowali się teraz ogłaszaniem nowych aktów prawnych i ściąganiem podatków, budowaniem kościołów, a także nadawaniem nowych majątków ziemskich. Rozdział terytoriów stał się skutecznym instrumentem gratyfikacji za lojalność i posłuszeństwo wobec panującego władcy. Umacnianiu jego autorytetu służyło także przydzielanie stanowisk w rozrastającej się administracji królewskiej na danym terytorium. Pojawiły się zatem nowe nazwy urzędów *rechtaire* (rządcy), *taisech luchta tige* (nadzorcy królewskich komorników), a także stopnie wojskowe takie, jak *taisech marsclaúige* (dowódca kawalerii) i *taisech an coblaig* (komandor floty)³⁸.

Żaden z irlandzkich arcykrólów nie zbliżył się jednak do utworzenia monarchii tak blisko, jak uczynił to Brian Bóruma. Żadnemu też nie udało się objąć swoją władzą całego terytorium wyspy. Królowie panowali, lecz nie rządzili. Nie potrafili też wytworzyć na tyle skutecznych mechanizmów kontroli, które pozwoliłyby skutecznie podporządkować i utrzymać w administracyjnych rygorach wszystkie lokalne królestwa³⁹.

Odbudowa trwałej politycznej jedności wyspy po bitwie pod Clontarf okazała się niemożliwa. Irlandia do niedawna zjednoczona wobec zagrożenia ze strony Wikingów ciągle nie mogła wydobyć się z chaosu zmieniających się sojuszy i lokalnych walk o partykularne interesy drobnych królestw. Pomimo zmian, które pociągnął za sobą nowy feudalny ład, a także utrwaleniu autorytetu władzy kraj nadal był nękany przejawami gwałtu i nieporządku społecznego. Wśród takiej atmosfery awanturniczych rozbojów i niepohamowanych ambicji doszło do wydarzenia, którego późniejsze skutki okazały się dramatem narodu przez kolejne 750 lat. W 1116 roku król Leinsteru Dermot Mac Murchada uwikłany w walkę ze swoim wieloletnim przeciwnikiem królem Tigernanem Ua Ruairk, zwrócił się o protekcję i pomoc wojskową do Henryka II Plantageneta – króla Anglii⁴⁰.

³⁷ S. Duffy, (2005), s. 61.

³⁸ D.Ó. Cróinin, *Early Medieval Ireland, 400–1200*, London 1995, s. 292.

³⁹ F.J. Byrne, *op.cit.*, s. 270.

⁴⁰ Konflikt pomiędzy dwoma irlandzkimi władcami rozpoczął się od wydarzenia, które miało miejsce w 1151 roku. Zapoczątkowało go mianowicie uprowadzenie Derbforgaill – żony Tigernána króla Bréife (dzisiejsze rejony Cavan i Leitrim) przez wspomnianego króla Leinsteru Dermota. Po roku, Derbforgaill ostatecznie powróciła pod mążowski dach, jednak

5. Inwazja anglo-normańska

W odpowiedzi na prośbę króla Dermota, w latach 1169 i 1170, do południowych rejonów Irlandii, w okolicach Waterford i Wexford, zaczęły przybywać pierwsze, niewielkie grupy anglo-normańskich rycerzy. Na czele z sir Richardem de Clare, zwanym Strongbowem, oddziały w szybkim tempie posuwały się ku północy, zdobywając kolejno napotykanne miasta i osady. Najeźdźcy napotykali wprawdzie na opór ze strony Irlandczyków, lecz ci pozostając bez jednolitej władzy zwierzchniej, nie byli w stanie w zorganizowany sposób przeprowadzić skutecznej obrony kraju. Już w roku 1171 Irlandię odwiedził król Anglii Henryk II, aby w towarzystwie swojego rycerstwa, szczerą ręką nadawać baronom ziemie swojego przyszłego królestwa. Przyszłego, gdyż wciąż bez formalnej akceptacji Rzymu na jego całkowite podporządkowanie. Ta dotarła do Henryka w roku 1172, powierzając jego opiece Kościół i dając w posiadanie irlandzką ziemię. W ten sposób papież Aleksander III ukonstytuował „moralną misję” Henryka II, Irlandczykom nakazując posłuszeństwo wobec prawowitego władcy, a jemu samemu gorliwość w wykorzenianiu „diabelskich obyczajów” panujących w Irlandii⁴¹.

Od tej pory Irlandia zaczęła zmieniać swoje oblicze. W jej krajobrazie pojawiły się początkowo drewniane, a z czasem murowane zamki obronne, a miasta zaczęły zaludniać się angielskimi kolonizatorami. Bogata szlachta i rycerstwo zaczęły zajmować coraz to większe obszary ziemskie. Rosły fortuny i znaczenie rodów, takich jak FitzGerladowie, Butlerowie i de Burghowie. Ich dominującą pozycję polityczną wspierała sieć rozbudowanych warownych zamków, a zajmowane terytoria zaczęły nabierać cech feudalnych minipaństw. Te pozostawały wprawdzie w formalnej zależ-

uraz i nienawiść Tigernána pozostały. Na okazję do rewanżu trzeba było czekać kilkanaście lat. W 1166 roku Tigernán wraz z dublińskimi Wikingami i szlachtą Leinsteru zaatakował Dermota w Dublinie. Wojska Dermota zostały pobite. Dla władcy oznaczało to nie tylko utratę miasta, ale także całego królestwa. 1 sierpnia 1166 roku wraz z córką Aífe wsiadł na statek i udał się do Bristolu, aby tam szukać pomocy króla Anglii Henryka II; patrz: P. i F. Somerset Fry, *op.cit.*, s. 61. Zbliżoną interpretację wydarzeń proponuje Francis J. Byrne. Autor łądzi jednak znaczenie wątku osobistego, podkreślając raczej motywy polityczne leżące u podstaw rywalizacji obydwu władców; por.: F.J. Byrne, *op.cit.*, s. 273; por. też W. Lipoński, (2001), s. 534.

⁴¹ Postępy militarne Strongbowa i jego małżeństwo z córką króla Dermota, Aífe, wzmacniały pozycję de Clare na tyle, że spowodowało to przyspieszenie przyjazdu Henryka II do Irlandii – ciągle czekającego na formalną akceptację papieża na objęcie wyspy w posiadanie; patrz: E. Curtis, *op.cit.*, s. 56–57; por. też. M. Dolley, *Anglo-Norman Ireland, c. 1100–1318*, Dublin 1972, s. 70.

ności wobec królewskiej władzy w Londynie, ale w praktyce posiadały daleko posuniętą samodzielność⁴².

Sytuację tę zdawał się także dostrzegać król Anglii. Toteż, kiedy w roku 1185 po raz pierwszy Irlandię odwiedził syn Henryka II książę Jan, przyszedł Jan bez Ziemi, jego działania natychmiast zaczęły zmierzać w kierunku umocnienia władzy królewskiej i wprowadzenia angielskich rozwiązań administracyjnych. **Pod jego bezwzględными rządami w latach 1199–1216 poszczególne regiony Irlandii stawały się obszarami o silnej, scentralizowanej, a jednocześnie obcej, pochodzącej z zewnątrz władzy królewskiej z rozbudowanym aparatem administracji państwowej i sprawnymi mechanizmami kontroli. Nad działaniem królewskiej administracji czuwała Wielka Rada, która stopniowo wraz z pojawieniem się na jej sesjach baronów i królewskich urzędników do końca XII wieku, przekształciła się w irlandzki parlament wzorowany na parlamencie westminsterskim**⁴³.

Wraz z wprowadzeniem angielskiego prawa i rządów na zdobytych ziemiach, traciło na znaczeniu stosowne i uznawane do tej pory staroirlandzkie prawo, tzw. prawo brehońskie⁴⁴. Ekspansja oznaczała sukcesywne wypieranie pozostałych jeszcze nielicznych irlandzkich enklaw w góryste tereny na obrzeżach wyspy. Anglosaskim wpływom przez długi czas zdołała opierać się północno-zachodnia część kraju, kontrolowana przez rodziny O'Donnellów i O'Neillów⁴⁵. Poza zasięgiem aparatu administracji królewskiej pozostawały jednak głównie biedne i trudno dostępne rejony celtyckiej Irlandii.

Irlandzkim królom pozostawała możliwość przystosowania się do nowych warunków lub dalsze kontynuowanie walki. Tym, którzy wybrali drogę kompromisu, pozostawiano często pewne przywileje i możliwość sprawowania ograniczonej władzy. Tym zaś, którzy wybierali metodę zbrojnego oporu,

⁴² Jako jeden z nielicznych, pozostałych terenów autonomicznych o tak znacznym zasięgu terytorialnym, rejon ten, w ówczesnym piśmiennictwie określano często mianem *magna Irecheria* – „wielkiej Irlandii”; patrz: K. Nicholls, *Gaelic and Gaelicised Irelan in the Middle Ages*, Dublin 1981, s. 14.

⁴³ R.F. Foster, op.cit., s. 58.

⁴⁴ Prawo brehońskie (stosowany w liczbie mnogiej rzeczownik *Brethiún* wywodzi się od celtyckiego *breitheamh* – sędzia) stanowiło najstarszą formę kodyfikacji norm prawnych na ziemiach irlandzkich. System karny w prawie brehońskim opierał się na honorowym zadośćuczynieniu za winy, uwzględniającym status społeczny stron. Kodeks odzwierciedlał obraz ówczesnego, mocno zhierarchizowanego, rolniczego społeczeństwa o plemiennych strukturze. W praktyce stosowanie prawa brehońskiego na niektórych terenach wyspy przetrwało do XVII wieku, zanim zostało całkowicie wyparte przez prawo anglosaskie. Pierwotna wersja prawa spisana została przez irlandzkich mnichów około VII wieku n.e., toteż często w tekstach, obok oryginalnego brzmienia przepisów prawnych występowały motywy chrześcijańskie i biblijne; patrz: L. Ruckenstein, J.A. O'Malley, op.cit., s. 49.

⁴⁵ K.O. Morgan (red.), op.cit., s. 129.

sprzyjało załamanie się impetu programu kolonizacji Irlandii za czasów kolejnego króla Anglii – Henryka III, panującego w latach 1216–1272. Jeśli bowiem w pierwszej fazie osadnictwa za szlachtą podążało angielskie i walijskie chłopstwo, to w późniejszym okresie na ziemi wydarte Irlandczykom coraz trudniej było nakłonić do przyjazdu z Anglii wystarczającą ilość chętnych do dzierżawy przyjętych gruntów. Choć jednak dalsza ekspansja została znacznie spowolniona, to próby odbudowania siły i pozycji irlandzkich rodów nie przynosiły oczekiwanych rezultatów. Po stu latach angielskiej inwazji irlandzki opór zdołał, co najwyżej, przybrać formę sporadycznych i nieskoordynowanych ataków na największe miasta, potwierdzając jedynie lokalny wymiar tych wysiłków. Irlandczykom udało się jedynie osiągnąć to, że przybywający osadnicy nigdy nie mogli czuć się na zdobytych ziemiach bezpiecznie⁴⁶.

Tymczasem wśród angielskich rodów panujących w Irlandii zawrzało od wewnętrznych waśni. Niezaspokojone ambicje oraz zahamowanie ekspansji spowodowały, że pomiędzy FitzGeraldami a de Burghami raz po raz wybuchały konflikty o władzę. Stan ten pogłębiał jedynie już niestabilną sytuację w kolonii. W rezultacie wiele osad angielskich opustoszało. Do Irlandii zaś zaczęły docierać echa wewnętrznych problemów Anglii, próbującej powstrzymać zbrojne powstanie Szkotów.

Niespodziewanie sytuacja w Szkocji zaczęła wpływać na korzyść Irlandczyków. Pojmanie i zgładzenie szkockiego przywódcy Williama Wallace'a w 1305 roku przyspieszyło znacznie bieg wydarzeń⁴⁷. Walkę Wallace'a kontynuował teraz król Szkocji, Robert Bruce. Szkoci zdołali pokonać Anglików i jeszcze przez jakiś czas zachować niezależność.

Na wieść o tych zwycięstwach O'Neill, król Tyrone, uważający się za prawowitego króla Ulsteru i arcykróla Irlandii, wezwał na pomoc szkocką armię i przekazał swoje prawa do tronu bratu Roberta, Edwardowi Bruce⁴⁸.

Teraz wysiłki braci zmierzały w kierunku zawiązania – skierowanego przeciwko Anglii – sojuszu Szkotów, Walijszczyków i Irlandczyków. Częściowo plan ten został osiągnięty. W 1315 roku na czele swej armii Edward wyruszył do pobliskiej Irlandii i w Ulsterze podbił osłabione wewnętrznym rozbiem w kolonii wojska angielskie. W 1316 roku irlandzcy sojusznicy okrzyknęli Szkota „królem Irlandii”. Bruce pozostał w Ulsterze przez dwa kolejne lata i przez ten czas jego wojska zdołały posunąć się niemalże do granic samego Dublina. Dotychczasowe zwycięstwa Szkotów na nowo

⁴⁶ S. Duffy, (2005), s. 76–79.

⁴⁷ Iskrą zapalną powstania stało się zabicie przez Wallace'a szeryfa z Lanark w 1297 roku. Kolejne zwycięstwa nad Anglikami, w tym w bitwie pod Stirling Bridge w 1298 roku przysporzyły mu miana narodowego bohatera. Pojmanie i okrutna śmierć Wallace'a z rąk angielskich (zekeranizowana w filmie „Braveheart”) przyczyniły się do powstania legendy i nadania jego życiu rysu martyrologicznego; patrz: N. Davies, op.cit., s. 375.

⁴⁸ S. Grzybowski, *Historia Irlandii*, Wrocław 2003, s. 97; por. W. Lipoński, (2001), s. 538.

obudziły nadzieje Irlandczyków na wypędzenie Anglików. Niestety szanse te, wraz ze śmiercią szkockiego króla i przegraną jego armii w bitwie pod Faughart w 1318 roku, zostały znów pogrzebane. Od tej pory jednak Anglicy na długo stracili impet i imię niezwykłych zdobywców, a kolejne lata oznaczały dla nich konieczność ograniczenia strefy wpływów do niewielkiego obszaru wokół Dublinu, który w przyszłości nazywany będzie Palisadą⁴⁹.

Zwycięstwo Anglików nad Szkotami nie rozwiązało jednak problemów w kolonii. Sytuacja ekonomiczna Irlandii, do niedawna stanowiącej bogate źródło dochodu królewskiego skarbu, wskutek klęski głodu w latach 1315–1317 i „czarnej zarazy” na przełomie lat 1348–1349, zaczęła się dramatycznie pogarszać. Spowodowało to wyludnienie wyspy wskutek wysokiej śmiertelności, a także odwrócenie trendu migracyjnego. Wielu osadników zdecydowało się powrócić do Anglii, inni zaś zaczęli przejmować irlandzkie zwyczaje i nauczyli posługiwać się językiem gaelickim. Znaczne osłabienie wpływów angielskich i rozbudzone nadzieje na odbudowę tożsamości narodowej po szkockiej interwencji stanowiło podłoże dla budzącej się na nowo kultury irlandzkiej.

Taki rozwój wypadków musiał zwrócić uwagę anglosaskich władców. Dalszą asymilację gaelickiej kultury przez angielskich osadników miała powstrzymać seria specjalnych aktów parlamentu uchwalonych w 1366 roku, zwanych od miejsca zwołania sesji – statutami z Kilkenny. Nowe prawo zabraniało Anglikom noszenia irlandzkich strojów, znosiło moc funkcjonowania staroirlandzkiego prawa brehońskiego, a także zakazywało używania irlandzkiego języka i zawierania mieszanych małżeństw⁵⁰. W wielu przypadkach statuty pozostały jednak prawem martwym. Anglia, zaangażowana militarnie w kampanię szkocką i wojnę stuletnią (1338–1453) przeciwko Francji, nie zdołała zapobiec odradzającej się irlandzkiej tożsamości i postępującej gaelicyzacji kraju⁵¹.

⁴⁹ K.O. Morgan (red.), op.cit., s. 132–135.

⁵⁰ Zakazem objęto także uprawianie rodzimej irlandzkiej poezji, opowiadanie sag, a także poświęcanie się gaelickim sportom. Zabroniono także jazdy konnej na oklep. Karą za niedostosowanie się do przyjętego prawa była konfiskata gruntów do czasu powrotu obwinionego do kulturywowania angielskich zwyczajów; patrz: F.X. Osa, *The Coming of Parliament*, [w:] B. Farrell (red.), *The Irish Parliamentary Tradition*, Dublin 1973, s. 49.

⁵¹ S. Mac Annaidh, op.cit., s. 68–69. Pojęcie gaelicyzacji normańskiej czy też szerzej gaelicyzacji kraju zasługuje tu na wyjaśnienie. O ile w kontekście obowiązywania norm prawnych oznaczało ono wymiennosc lub nawet symultanicznosc stosowania prawa anglosaskiego i brehońskiego (przynajmniej jeszcze do połowy XVII wieku), to w zakresie obyczajowości i kultury pojęcia te często stanowią kwestię dyskusyjną. Mamy bowiem do czynienia z napływaniem ludności angielskiej przejmującej kulturę irlandzką, ale także z Anglikami pochodzenia irlandzkiego, czy wręcz repatriantów, z których co najmniej jedno z rodziców było Irlandczykiem. W okolicznościach i sytuacji politycznej średniowiecznej Irlandii pozycja mieszanych małżeństw i ich potomstwa sprzyjała ich swobodnemu dostępowi zarówno do kultury świata anglosaskiego, jak i gaelickiego. Dla wielu osiadłych anglo-irlandzkich rodów obyczaje gaelickie stały się zatem naturalną formą spędzania czasu i sposobem bycia; patrz: K. Nicholls, op.cit., s. 16–17.

Pomiędzy rokiem 1360 a 1399 Anglia rozpoczęła nową kampanię mającą na celu przywrócenie kolonii jej dawnej pozycji i znaczenia. Tym razem cel miał zostać osiągnięty metodami politycznymi przy ogromnym zaangażowaniu finansowym skarbu państwa. W roku 1360 na polecenie króla Edwarda III do Irlandii udał się jego syn Lionel de Clarence, aby tam przez okres sześciu lat reprezentować interesy Korony. Polityka pomocy finansowej kontynuowana była przez kolejnego króla Anglii Ryszarda II, który w roku 1390 aż dwukrotnie odwiedził swoją kolonię. Usunięcie króla Ryszarda z tronu zakończyło ostatecznie okres korzystania z zasobów państwowych Korony przez rząd w Irlandii. Od tej pory parlament westminsterski zobowiązywał wielkie rody Butlerów i FitzGeraldów do udzielania materialnego wsparcia na rzecz kolonii⁵².

Jednak ani finansowa interwencja Edwarda III, ani kontynuacja jego polityki przez Ryszarda II nie zdołała zahamować kurczenia się wpływów Anglii w kolonii. Realizm nakazywał, aby ostatecznie określić granice terytorium, wobec którego królewski rząd w Dublinie mógł efektywnie wykonywać swoje kompetencje. Idea wytyczenia linii oddzielającej obszar „ziem angielskich” od reszty kraju po raz pierwszy pojawiła się podczas jednej z wizyt Ryszarda II w Irlandii. Pierwotny obszar kolonii wyznaczała linia przebiegająca od Dundalk na wschodnim wybrzeżu, poprzez Boyne, Barrow, a kończąc się w Waterford⁵³.

Z czasem południowe granice zostały przesunięte niemalże pod sam Dublin, wyłączając z obszaru kolonii góry Wicklow. Tak określone, nowe granice wyznaczały obszar odcinający się od pozostałego terytorium wałem ziemnym, poprzedzonym głębokim wykopem. Obszar ten od tej pory zwany był Palisadą. Sytuacja ta tworzyła nową równowagę sił. Rząd w Dublinie wykonywał swoje kompetencje praktycznie jedynie wewnątrz wyznaczonego obszaru Palisady. Reszta kraju pozostawała w rękach angielskich i irlandzkich lordów, którzy realizowali swoje uprawnienia w granicach swoich posiadłości⁵⁴.

Tego typu delegacja uprawnień władczych, kosztem władzy królewskiej, wzmocniła pozycję lokalnych magnatów. Posunięcie to w efekcie destabilizowało sytuację polityczną kraju. Z czasem jednak, o czym może świadczyć ilość wzniesionych w tym okresie zamków i dworów mieszkalnych, dało to impuls do rozwoju gospodarczego, którego Irlandia doświadczyła w XV wieku⁵⁵.

⁵² B. Smith, *The Conquest of Ireland*, [w:] S. Duffy (red.), (2000), s. 46.

⁵³ E. Curtis, op.cit., s. 126.

⁵⁴ S. Duffy, (2005), s. 90.

⁵⁵ B. Smith, op.cit., s. 46.

W miarę zmniejszania się obszarów kontrolowanych przez angielską Koronę wzrastało znaczenie polityczne rodów irlandzkich i anglo-irlandzkich, władających gaelicką częścią wyspy. Rozbicie polityczne w Irlandii stało się faktem. Ambicje panujących rodów podsyciała sytuacja w sąsiedniej Anglii, w której coraz wyraźniej zarysowywały się napięcia pomiędzy Lancasterami a zwolennikami Yorków. Wykorzystując osłabienie w Anglii, zdominowany przez anglo-irlandzkich magnatów parlament irlandzki, na sesji zwołanej w 1460 roku w Droghedzie, wydał ustawę, której brzmienie w praktyce oznaczało znaczne poszerzenie zakresu niezależności wobec króla. W ten sposób irlandzki parlament ustanawiał swoją własną konstytucyjną pozycję względem Westminsteru, jednocześnie dystansując się od konfliktu w Anglii⁵⁶. Coraz większego znaczenia zaczęła natomiast nabierać rezydująca w zamku w Maynooth rodzina Gerreta FitzGerala, który od 1478 jako hrabia Kildare pełnił obowiązki głównego reprezentanta Korony⁵⁷.

Hrabia FitzGerald, nazywany przez Irlandczyków „Garretem More”, był jedną z najznacniejszych postaci życia politycznego ówczesnej Irlandii, pełniąc praktyczną władzę nad skonfederowanymi hrabstwami aż do 1494 roku. Zarówno on, jak i jego rodzina w sposób szczególny zasłużyli się dla rozwoju irlandzkiej kultury. Na zamku znajdowała się bogata biblioteka, a Maynooth zaczęto nazywać centrum literatury gaelickiej⁵⁸. FitzGeraldowie byli jednak zwolennikami Yorków, toteż ich pozycja zaczęła tracić na sile, kiedy władzę w Anglii przejął Henryk VII z Tudorów – adwersarz

⁵⁶ P. i F. Somerset Fry, op.cit., s. 100.

⁵⁷ FitzGeraldowie stali się liczącym się rodem dzięki koligacjom rodzinnym, powstałym dzięki odpowiednio dobranym małżeństwom, wiążącym ich ze znanymi domami irlandzkich magnatów, takich jak de Burghowie, O'Donnellowie czy O'Neillowie. Wysoką pozycję społeczną hrabia Kildare potrafił zapewnić sobie także poprzez niezwykle zdolność wpływania na lokalną politykę, utrzymywaną dzięki dobrym kontaktom z królem Anglii. Do anegdoty weszły okoliczności, w których Garret FitzGerald uzyskał tytuł zarządcy Irlandii (*Lord Deputy*). Według niej spalenie siedziby biskupiej w Cashel w 1495 roku FitzGerald miał uzasadniać nadzieją na znalezienie w środku martwego arcybiskupa. Kiedy natomiast doradcy Henryka VII uznali, że cała Irlandia nie jest w stanie zapanować nad Garretem, król miał odpowiedzieć: „Niech zatem on panuje nad Irlandią”; patrz: P. O'Farrell, *A History of County Kildare*, Dublin 2003, s. 42; zob. też: M. Cullen, *Má Nuad – Maynooth; A Short Historical Guide*, Maynooth 1995, s. 37.

⁵⁸ Popularność FitzGerala sprawiła, iż od czasów najazdu anglo-normańskiego, to on właśnie zbliżył się do korony Irlandii bliżej niż którykolwiek z dotychczasowych władców. Jego rządy charakteryzowała próba połączenia staroirlandzkiej tradycji gaelickiego króla i angielskiego lorda, mecenasa kultury i renesansowego bibliofila. Misteczko Maynooth, w którym znajdował się jego zamek, zawdzięcza mu wspaniały uniwersytet, a Irlandia bogate zbiory manuskryptów i ksiąg; patrz: E. Curtis, op.cit., s. 146.

księcia Yorku⁵⁹. Miejsce hrabiego Kildare, choć nie od razu, zajął Edward Poynings. Ten, jako nowy wicekról, zaczął swe rządy od restauracji zwierzchności Anglii i autorytetu Tudorów w Irlandii. Natychmiast uchylił akty prawne z 1460 roku i w ten sposób ponownie uzależnił parlament irlandzki od Westminsteru. Od tej pory każdy projekt ustawy, zanim trafił pod obrady parlamentu irlandzkiego, miał być uprzednio zatwierdzony przez króla i jego radę lub parlament w Anglii⁶⁰.

6. Reformacja i skutki podziałów religijnych w Irlandii

Do końca XV wieku Irlandia ponownie stała się strefą kolonialnej ekspansji Anglii, wykraczającą daleko poza tereny Palisady. Obawiając się o utratę wpływów w Irlandii na rzecz rosnących potęg, Francji i Hiszpanii, Henryk VIII włączył ją do swojego planu zacieśniania więzów instytucji państwowych z monarchią i uwolnienia się od dyktatu władzy papieskiej. Okazją do tego stał się ruch reformacyjny w Europie. Wyodrębnienie się niezależnego Kościoła protestanckiego w Anglii nastąpiło w 1534 roku. Dla Irlandii reformacja oznaczała zmianę jej konstytucyjnego statusu. Już od 1541 roku stała się ona oddzielnym królestwem, co miało wyłączać ją spod sfery wpływów Rzymu, a co ważniejsze ułatwić wprowadzenie programu reform polegających na uporządkowaniu administracji, restrukturyzacji gaelickich hrabstw i upowszechnianiu angielskich norm prawnych⁶¹. W praktyce znaczyło to zaprowadzenie angielskiego porządku na całym terenie wyspy głównie za pomocą metod administracyjnych⁶². Reformę Kościoła w Irlandii zapoczątkowała sekularyzacja klasztorów w latach 1536–1540, a następnie wprowadzenie do nabożeństw języka angielskiego, stopniowe znoszenie

⁵⁹ Henryk VII w 1485 roku zakończył ostatecznie okres ponadtrzydziestoletniej wojny domowej, zwanej często, za sprawą symboliki uwikłanych w nią rodów „wojną dwóch róż” i zapoczątkował swoim panowaniem długoletnią władzę dynastii Tudorów; patrz K.O. Morgan (red.), op.cit., s. 160.

⁶⁰ P. i F. Somerset Fry, op.cit., s. 103.

⁶¹ C. Lennon, R. Gillespie, *Reformation to Restoration*, [w:] S. Duffy (red.), (2000), s. 50.

⁶² Słaba skuteczność reformy Kościoła w Irlandii wynikała między innymi z metody postępowania przyjętej przez Henryka VIII. Władca ten usiłował przeprowadzić zmiany w irlandzkim Kościele, podobnie jak to uczynił wcześniej w Anglii, głównie za pomocą parlamentu. Henrykowi udało się zatem doprowadzić do uchwalenia czterdziestu dwu ustaw, z których przeważająca większość dotyczyła procesu reformacji, a tylko kilka spraw społeczno-gospodarczych w kolonii. O ile jednak w Anglii działalność ustawodawcza Westminsteru cieszyła się względną aprobatą i utożsamiano ją z władzą króla, o tyle parlament w Irlandii takiej legitymacji społecznej nie posiadał. Przeciwnie – identyfikowano go z angielską dominacją, a jego uprawnienia władcze miały bardzo niewielki zasięg, ograniczony praktycznie do obszarów Palisady i nielicznych osad kolonizatorów; patrz: M. MacCurtain, *Tudor and Steward Ireland*, Dublin 1979, s. 31–33.

katolickich obrzędów i w efekcie utworzenie narodowego Kościoła Irlandii. Próby te jednak nie były dość skuteczne, aby do zmiany ponadtysiącletniej tradycji skłonić ludność irlandzką, mieszkającą na wsi i w małych miasteczkach. Henryk VIII wysyłając protestanckich Anglików do podporządkowania gaelickich terenów spowodował jedynie, że od tej pory protestantyzm utożsamiany był z narzuconą i niepopularną administracją angielską⁶³.

Pewne rozluźnienie represji nastąpiło dopiero po wstąpieniu na tron gorliwej katoliczki Marii I Tudor, której drastyczne metody przywrócenia znaczenia Kościoła katolickiego przysporzyły jej miana „krwawej Marii”. Po śmierci Marii w 1558 roku królową Anglii i Irlandii została Elżbieta I. Dopiero podczas jej panowania rządu angielskie formalnie objęły wszystkie cztery prowincje Irlandii. Sukcesu królewskiej administracji nie udało się powtórzyć Kościołowi anglikańskiemu⁶⁴. Generalnie protestanci w Irlandii zdolali do swojego wyznania przekonać jedynie niewielką grupę naśladowców⁶⁵.

Proces przejmowania angielskich tradycji trafił za to na podatny grunt na polu kultury, obyczajowości, a także języka i szkolnictwa. Częścią kampanii ukierunkowanej na zdobycie „serc i umysłów” Irlandczyków było ufundowanie w 1592 roku pierwszego uniwersytetu w Irlandii – królewskiego Kolegium Świętej Trójcy w Dublinie. Uczelnia stała się miejscem kształcenia przyszłych kadr królewskiej administracji, a także protestanckiego duchowieństwa⁶⁶.

Kolejna faza kolonizacji Irlandii przypadła na początek XVII wieku. Wysyłki rządu w Anglii tym razem skierowane zostały na północną część wyspy, na której już od blisko pięćdziesięciu lat funkcjonowało osadnictwo szkockie. W latach 1607–1610 na tereny hrabstwa Coleraine zaczęły docierać grupy osiedleńców z Londynu, dając początek nowej nazwie miasta i regionu – Londonderry. Ich przybycie zbiegło się w czasie z nadaniami ziemskimi dla kolejnych, nowo przybyłych szkockich rodów, które w sumie otrzymały od rządu w Londynie około 5000 akrów ziemi. Kontynuowanie procesu kolonizacji skoncentrowanego na Ulsterze spowodowało stopniowe wypieranie rdzennej katolickiej ludności irlandzkiej z tej prowincji⁶⁷.

⁶³ S. Mac Annaidh, op.cit., s. 89.

⁶⁴ Elżbietański porządek prawny przywracał królewskie zwierzchnictwo nad anglikańskim Kościołem Irlandii. Wprowadzono także nową rotę przysięgi na wierność Koronie, od której wstrzymanie się groziło surowymi konsekwencjami w postaci dożywotniego zakazu zajmowania urzędów publicznych, przepadku mienia czy wysokich kar pieniężnych. Kolejnym krokiem stało się ustawowe ujednolicenie treści modlitewników do nabożeństw, których używanie, podobnie jak w poprzednim przypadku, miał wymusić system kar i grzywien, M. MacCurtain, op.cit., s. 68.

⁶⁵ C. Lennon, R. Gillespie, (2000), s. 52.

⁶⁶ S. Duffy, (2005), s. 107.

⁶⁷ S. Mac Annaidh, op.cit., s. 102; por.: C. Lennon, R. Gillespie, (2000), s. 62.

Niespodziewanie, około 1620 roku, drugą co do wielkości prote stancką prowincją Irlandii stał się Munster. Przyczyny takiego stanu rzeczy związane były m.in. z działalnością Richarda Boyle'a – hrabiego Corku, który wykorzystując swój zmysł handlowy dorobił się ogromnego majątku. Otwierając kolejne przedsięwzięcia sprowadzał jednocześnie angielskich osadników do ich obsługi. Z czasem zaczął liczyć się jako ważna figura polityczna w Irlandii, aby w kulminacyjnym momencie kariery zostać podniesionym do tytułu lorda sędziego (*lord justice*), jednego z dwóch, który podczas nieobecności wicekróla mógł sprawować władzę w Irlandii. Boyle stanowił przykład przedsiębiorcy-kolonizatora, dla którego główną motywacją pozostawały pobudki finansowe. W ten sposób przyczyny ekonomiczne stały się niezwykle nośną przesłanką dalszej ekspansji kolonialnej w Irlandii⁶⁸. Przez kolejne lata rządy angielskie realizowały politykę stopniowego usuwania Irlandczyków z ich ziem, ograniczania ich wolności religijnej i używania języka irlandzkiego oraz uniemożliwiania obejmowania urzędów państwowych. Okoliczności te stanowiły ognisko zapalne i w niedługim czasie doprowadziły do dalszego wzrostu napięcia pomiędzy obiema społecznościami.

Irlandzka ludność Ulsteru nie chciała pogodzić się z istniejącym stanem rzeczy. Toteż kiedy nadarzyła się odpowiednia okazja, tj. osłabienie polityczne w Anglii, uzbrojone oddziały irlandzkie pod dowództwem Phelim O'Neilla w październiku 1641 roku, wznieciły powstanie i wdary się do zamku Charlemont w Ulsterze. Już w grudniu powstańcy O'Neilla dotarli do Droghedy i wraz z grupą katolików angielskich z Palisady utworzyli tzw. Konfederację Kilkenny, której celem stało się wynegocjowanie z rządem w Dublinie traktatu sankcjonującego jej działania.

W 1642 roku sytuacja w Anglii zaogniła się na tyle, że wybuchła tam wojna domowa. Król Karol I tracący kontrolę nad parlamentem, za wszelką cenę usiłował utrzymać pokój w Irlandii. To jednak nie udało się i wkrótce angielska wojna domowa przeniosła się na teren mniejszej wyspy⁶⁹. Ostateczna porażka Karola i jego ścięcie w 1649 roku doprowadziły do powstania nowej sytuacji także i w Irlandii. Kiedy bowiem wzmocniony parlament westminsterski przejął pełną władzę w Anglii, do Irlandii wraz z liczącą 20 000 żołnierzy armią został wysłany Oliver Cromwell⁷⁰. Wojska Cromwella szybko rozprawiły się z irlandzkimi oponentami. Równie gwałtowny był odwet za udział w zbrojnym powstaniu z 1641 roku. Nowa administracja w bezwzględny sposób zaczęła realizować przepisy Ustawy o osadnictwie, wydanej przez Westminster w 1652 roku. Na jej mocy „irlandzcy papiści”

⁶⁸ P. i F. Somerset, op.cit., s. 145, 150.

⁶⁹ Zob. też G.E. Seel, *The English Wars and Rebulic, 1637–1660*, London 1999, s. 31.

⁷⁰ S. Mac Annaidh, op.cit., s. 112; zob. też C. Lennon, R. Golliespie, (2000), s. 66.

podzieleni zostali na kategorie odpowiadające ich przewinieniom względem nowego reżimu. Katolikom skonfiskowano znaczną część gruntów i posiadłości, a z aktu łaski skorzystała jedynie nieposiadająca majątku biedota⁷¹.

Kolejnym krokiem było rozwiązanie irlandzkiego parlamentu i przekazanie jego kompetencji parlamentowi w Westminsterze. Gruntownym zmianom uległo także szkolnictwo oraz system prawny i wymiar sprawiedliwości w Irlandii⁷².

Administracja Cromwella doprowadziła do odwrócenia proporcji własności ziemskich na korzyść protestantów. W 26 hrabstwach, z wyłączeniem Connachtu i Clare, niemal wszystkie ziemie należały teraz do Anglików. Wytworzyło to nową sytuację, w której w rękach protestanckiej mniejszości pozostawała przeważająca większość gruntów i majątków ziemskich⁷³. Większość katolicka zmuszona została do opłacania wysokich czynszów dzierżawczych, przekształcając się z czasem w warstwę biedoty. Stanu tego nie zmienił ani upadek reżimu Cromwella w 1660 roku, ani też restauracja monarchii i początek panowania króla Karola II⁷⁴.

Chwilowe rozluźnienie represji wobec katolickiej większości nastąpiło dopiero podczas panowania króla Jakuba II, który w roku 1687 ogłosił akt tolerancji religijnej. Jego próby ograniczenia parlamentu skłoniły angielskich polityków do zwrócenia się o pomoc do Wilhelma Orańskiego, który w bitwie nad rzeką Boyne w 1690 roku pokonał Jakuba. Podpisane porozumienie pokojowe przywróciło protestancką mniejszość do władzy, zaś katolicy zostali wkrótce poddani nowym represjom. Na mocy „praw karnych” (*The Penal Laws*) kolejne miliony akrów ziemi zostały skonfiskowane katolikom, pozostawiając w ich rękach tylko jedną siódmą całego areалу Irlandii. Restrykcje dosięgły także i wyższych sfer. Członków parlamentu zobowiązano

⁷¹ P. i F. Somerset Fry, op.cit., s. 252.

⁷² Zaangażowanie w reformację angielskiego aparatu państwowego okazało się jeszcze jedną formą kolonizacji, a także „ucywilizowania” i podporządkowania mieszkańców Irlandii; patrz: J. Lichety, C. Clegg, *Moving Beyond Sectarianism: Religion, Conflict and Reconciliation In Northern Ireland*, Dublin 2001, s. 81.

⁷³ Pozostająca w okresie *interregnum* Anglia, podobnie jak Irlandia, przeżywała poważne problemy natury ekonomicznej związane z ograniczeniami handlu z kontynentalną Europą. Jedną z metod mających doprowadzić do ożywienia gospodarczego i zarazem zwiększenia liczby protestantów w Irlandii były próby przekonania do osiedlenia się w kolonii majątnych holenderskich hugenotów. Próby te jednak okazały się politycznym niepowodzeniem Cromwella. Nowi kolonizatorzy z Holandii nie byli wystarczająco przygotowani do warunków irlandzkich, a ich przybycie nie przyniosło oczekiwanych rezultatów i ożywienia handlu; patrz: T.C. Bernard, *Cromwellian Ireland: English Government and Reform In Ireland, 1649–1660*, London 1975, s. 57. O hugenotach w Irlandii; zob. też T.C. Bernard, *A New Anatomy of Ireland: The Irish Protestants, 1649–1770*, London 2003, s. 181.

⁷⁴ S. Mac Annaidh, op.cit., s. 115.

do złożenia antypapieskiej przysięgi. Katolikom zabroniono noszenia broni i posiadania koni, których wartość przekraczałyby 5 £. Zabroniono im także wysyłania dzieci na naukę poza granicę Irlandii, a katolickie duchowieństwo musiało opuścić kraj. W celu zabezpieczenia się przed wzrostem areалу ziemi, należącej do ludności katolickiej, zabroniono jej nabywania w drodze kupna, dziedziczenia lub wspólnoty majątkowej po zawarciu małżeństwa. Katolicy od tej pory nie mogli uczęszczać do szkół, a w 1728 roku odmówiono im praw wyborczych.

7. Unia Irlandii i Wielkiej Brytanii

Narzucenie większości katolickiej tak drakońskich praw spowodowało jednak odwrotny, niezamierzony przez ustawodawców skutek. Brak możliwości uprawiania ziemi przez Irlandczyków zmusił ich do podejmowania innych, alternatywnych zajęć, np. handlu. Toteż kiedy wśród irlandzkiej klasy średniej nagle zaczęło pojawiać się coraz więcej katolików, spowodowało to zrozumiałą konsternację władz. Drastyczne „prawa karne” zostały wiec z czasem zgładzone, a część przepisów zdecydowano znieść całkowicie. Impulsem zmieniającym sytuację Irlandczyków były także wydarzenia w amerykańskich koloniach brytyjskich. Rosnące napięcie pomiędzy Koroną a jej trzynastoma koloniami w Ameryce spowodowało oderwanie się ich od Wielkiej Brytanii i ogłoszenie 4 lipca 1776 roku deklaracji Niepodległości. Przykład zza oceanu zainspirował Irlandczyków do działania. W 1779 roku młodemu irlandzkiemu adwokatowi Henrykowi Grattanowi udało się w parlamencie przeprowadzić ustawę znoszącą wiele z dotychczasowych restrykcji, między innymi dotyczących ograniczeń eksportu irlandzkich produktów. Wydarzenie to było niewątpliwym tryumfem Irlandczyków i stanowiło punkt zwrotny dla irlandzkiego parlamentu, od tej pory zwanego „parlamentem Grattana”⁷⁵. Kolejnym krokiem irlandzkiego prawnika były żądania kontynuowania konstytucyjnych reform. Te, choć nieprzyjęte, spowodowały zwiększenie politycznej aktywności Irlandczyków. Zaczęły zawiązywać się pierwsze organizacje skupiające irlandzkich patriotów. Powstały pierwsze irlandzkie gazety i czasopisma. W klimacie politycznym wiele zmieniła także Rewolucja Francuska z 1789 roku. Toteż kiedy w 1791 roku udało się przegłosować w parlamencie ustawę o zniesieniu restrykcji

⁷⁵ Pozostający w formalnej opozycji Grattan dzięki swoim oratorskim zdolnościom w umiejętny sposób potrafił przeprowadzać debatę parlamentarną i „wygrywać” kolejne głosowania nad przedstawionymi projektami ustaw; patrz: R.B. MacDowell, *Grattan: a Life*, Dublin 2001, s. 97; zob. też: J. Lee, *Grattan's Parliament*, [w:] B. Farrell (red.), *The Irish Parliamentary Tradition*, Dublin 1973, s. 151–153.

wobec Kościoła katolickiego, Irlandczycy uwierzyli w szansę narodowego odrodzenia.

Organizacją, mającą ambicje całkowitego oderwania Irlandii od Wielkiej Brytanii i zrównania praw wszystkich mieszkańców wyspy, bez względu na cenzus majątkowy, było Towarzystwo Zjednoczonych Irlandczyków. Związek, choć o prezbiteriańskich korzeniach, do swoich struktur bez ograniczeń przyjmował katolików, próbując na wzór francuski głosić idee rewolucji i solidarności ze wszystkimi walczącymi narodami.

Hasła te okazały się na tyle nośne, że na wiosnę 1798 roku wybuchło powstanie. Starania Irlandczyków okazały się jednak płonne. Aresztowanie i stracenie przez Brytyjczyków przywódców insurekcji pozbawiło uczestników działań centralnego kierownictwa, już wkrótce zmieniając je „w szereg izolowanych wystąpień, łatwo stłumionych przez armię brytyjską i milicję protestancką”⁷⁶. Powstanie zostało zdławione, a od 1 stycznia 1801 roku Irlandię i Wielką Brytanię w jeden organizm państwowy połączył akt unii realnej⁷⁷.

W myśl traktatu unijnego z 1800 roku Irlandia miała stać się brytyjską prowincją i na wzór unii Anglii ze Szkocją, w sposób formalny, pozostać częścią brytyjskiego systemu politycznego⁷⁸.

Oznaczało to rozwiązanie parlamentu w Dublinie i przeniesienie jego kompetencji do Westminsteru. Od tej pory Irlandczycy mogli wybierać swoją reprezentację do parlamentu brytyjskiego⁷⁹.

Włączenie wyspy w skład Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii w 1801 roku, przez kolejne dwa wieki praktycznie aż po dzień dzisiejszy, miało decydujące znaczenie z punktu widzenia kształtowania relacji pomiędzy Wielką Brytanią i Irlandią.

⁷⁶ S. Grzybowski, op.cit., s. 220–223.

⁷⁷ S. Duffy, (2005), s. 135–146.

⁷⁸ Akt Unijny poszerzał obszar jurysdykcji Westminsteru o Irlandię wyznaczając wicekróla, którego kompetencje określały odrębne przepisy i instrukcje. Choć samo stanowisko nie cieszyło się wśród brytyjskich arystokratów opinią lukratywnego (z punktu widzenia Londynu kandydatami zwykle były osoby, które w łagodny sposób chciano wykluczyć z prac gabinetu), to jego objęcie dawało wysokie, jak na owe czasy, wynagrodzenie i piastowanie najwyższego urzędu państwowego w Irlandii. System administracyjno-prawny, wprowadzony przez Brytyjczyków, pod wieloma względami był anachroniczny i nieszczerly. Akt Unii z 1800 roku doprowadził wprawdzie do formalnego połączenia obydwu krajów, ale nie zdołała scalić Irlandii ze Zjednoczonym Królestwem, tak jak to stało się z Walią i Szkocją. Z tego punktu widzenia Unia nigdy nie oznaczała pełnej integracji obu narodów, a Irlandia nie stała się kolejnym „brytyjskim hrabstwem”; patrz: E. Brynn, *Crown & Castle: British Rule in Ireland, 1800–1830*, Dublin 1978, s. 24, 27, 158.

⁷⁹ W. Konarski, *Pragmatycy i idealisci: Rodowód, typologia i ewolucja ugrupowań nacjonalizmu irlandzkiego w XX wieku*, Pułtusk–Warszawa 2001, s. 103 oraz S. Sagan, *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Irlandii*, Warszawa 2006, s. 7.

Jako swoista kulminacja procesu kolonizacji wydarzenie to stanowiło także ważny moment w procesie kształtowania się państwowości Irlandii, a biorąc pod uwagę wysiłki Irlandczyków związane ze stopniowym odzyskiwaniem niepodległości wpłynęło, w pewien swoisty sposób, na kształtowanie się systemu politycznego Irlandii współczesnej.

Analizując kolejne fazy stopniowego wyzwania się spod zależności angielskiej, a potem brytyjskiej, a w konsekwencji uzyskania niepodległości w roku 1922 i podział wyspy, a także dalsze losy Irlandii w XX wieku, można prześledzić ewolucję podstawowych kategorii określających dzisiejszy system polityczny tego kraju. Dostrzec to można choćby na przykładzie współczesnego systemu rządów republiki. Parlamentarno-gabinetowy system sprawowania władzy w Irlandii stanowi dziś jedno ze świadectw przyjęcia modelu westminsterskiego, czy też szerzej – ogólnego kształtu konstytucyjnych rozwiązań prawnych, których kolebką była Wielka Brytania. Te kwestie stanowić będą materiał do odrębnej publikacji.

Bibliografia

1. Bernard T.C., *A New Anatomy of Ireland: The Irish Protestants, 1649–1770*, London 2003.
2. Bernard T.C., *Cromwellian Ireland: English Government and Reform In Ireland, 1649–1660*, London 1975.
3. Brynn E., *Crown & Castle: British Rule in Ireland, 1800–1830*, Dublin 1978.
4. Burl A., *A Guide To the Stone Circles of Britain, Ireland and Brittany*, London 1995.
5. Byrne F.J., *Irish Kings and High-Kings*, Portland 2001.
6. Cahill T., *How the Irish Saved Civilisation: The Untold Story of Ireland's Heroic Role the Fall of Rome to the Rise of Medieval Europe*, London 1995.
7. Cahill T., *Jak Irlandczycy ocalili cywilizację: Nieznana historia roli Irlandii w Dziejach Europy po upadku Cesarstwa Rzymskiego*, Poznań 1999.
8. Cullen M., *Má Nuad Maynooth; A Short Historical Guide*, Maynooth 1995.
9. Curtis E., *A History of Ireland*, London 1970.
10. Davies N., *The Isles: A History*, London 1999.
11. Dolley M., *Anglo-Norman Ireland, c. 1100–1318*, Dublin 1972.
12. Duffy S. (red.), *Atlas of Irish History*, Dublin 2000.
13. Duffy S., *Ireland Before the Normans*, [w:] S. Duffy, *Atlas of Irish History*, Dublin 2000.

14. Duffy S., *Origins*, [w:] S. Duffy (red.), Dublin 2000.
15. Duffy S., *The Concise History of Ireland: Life Before The Celts*, Dublin 2005.
16. Flanagan L., *Ancient Ireland: Life Before The Celts*, Dublin 1998.
17. Foster R.F., *The Oxford History of Ireland*, Oxford 2001.
18. Grzybowski S., *Historia Irlandii*, Wrocław 2003.
19. Herbison P., *Pre-Christian Ireland: From the First Settlers to the Early Celts*, London 1988.
20. Konarski W., *Pragmatycy i idealisci: Rodowód, typologia i ewolucja ugrupowań nacjonalizmu w XX wieku*, Pułtusk–Warszawa 2001.
21. Konarski W., *System konstytucyjny Irlandii*, Warszawa 2005.
22. Lee J., *Grattan's Parliament*, [w:] Farrell B. (red.), *The Irish Parliamentary Tradition*, Dublin 1973.
23. Lennon C., Gillespie R., *Reformation to Restoration*, [w:] S. Duffy (red.), Dublin 2000.
24. Liechty J., Clegg C., *Moving Beyond Sectarianism: Religion, Conflict, and Reconciliation In Northern Ireland*, Dublin 2001.
25. Lipoński W., *Dzieje kultury Brytyjskiej*, Warszawa 2006.
26. Lipoński W., *Narodziny cywilizacji Wysp Brytyjskich*, Poznań 2001.
27. Litton H., *The Celts – An Illustrated History*, Dublin 2003.
28. Lydon J., *The Making of Ireland*, London 1999.
29. Mac Annaidh S., *Irish History*, Parragon 2005.
30. MacCurtain M., *Tudor and Stewart Ireland*, Dublin 1979.
31. MacShamhráin A.S., *Church and Polity in Pre-Norman Ireland: The Case of Glendalough*, Maynooth 1996.
32. MacShamhráin A.S., *The Vikings*, Dublin 2002.
33. Markle J., *Celtic Civilization*, London 1976.
34. McDowell R.B., *Grattan: a Life*, Dublin 2001.
35. McMahon A. (red.), *The Celtic Way of Life*, Dublin 1997.
36. Moody T.W., Martin F.X., *Historia Irlandii*, Poznań 1998.
37. Morgan K.O. (red.), *The History of Britain and Ireland*, Oxford 2005.
38. Newman R.C., *Brian Boru: King of Ireland*, Dublin 1986.
39. Nicholls K., *Gaelic and Gaelicised Ireland in the Middle Ages*, Dublin 1981.
40. Ó Corráin D., *Ireland Before the Normans*, Dublin 1972.
41. Ó Corráin D., *Early Medieval Ireland, 400–1200*, London 1995.
42. Ó Hógáin D., *The Sacred Isle, Relief and Religion in Pre-Christian Ireland*, Cork 1999.
43. O'Farrell P., *A History of County Kildare*, Dublin 2003.
44. Osa F.X., *The Coming of Parliament*, [w:] B. Farrell (red.), *The Irish Parliamentary tradition*, Dublin 1973.

45. Ruckenstein L., O'Malley J.A., *Everything Irish*, Dublin 2004.
46. Sagan S., *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Irlandii*, Warszawa 2006.
47. Sell G.E., *The English Wars and Republic, 1637–1660*, London 1999.
48. Smith B., *The Conquest of Ireland*, [w:] S. Duffy (red.), Dublin 2000.
49. Somerset Fry P. I F., *A History of Ireland*, New York 1991.

Development of Ireland's statehood foundations: from Celtic settlement to union with Great Britain in 1801

Summary

The article entitled „Development of Ireland's statehood foundations: from Celtic settlement to union with Great Britain in 1801” was written on the basis of the fragment of the doctoral dissertation entitled „Political system evolution of independent Ireland” written under the supervision of Prof Wawrzyniec Konarski from University of Warsaw and defended in 2007 at the Faculty of Journalism and Political Science of University of Warsaw. In view of the character of the problems discussed, the prepared text must have been shortened and narrowed considerably to the issues closely connected with the discourse on formation of Ireland's statehood beginnings discussed against a background of the specific

historical events occurring both in Ireland itself and in adjacent Great Britain.

Geographical proximity of both islands proved to be dramatically eventful for the Irish. Lack of a strong and centralized state authority centre was not favourable to the defence of the smaller Ireland's interests. One of the consequences of the above situation were both the Viking invasions between the 8th and 9th century AD, as well as the invasion of the Anglo-Norman knights in 12th century, and finally the organized English and then British colonization. Weak political consolidation of the Irish community was certainly not the only reason for the conquest of Ireland, but it undoubtedly contributed greatly to that.

It is not the purpose of this article to present an overall lecture on the history of Ireland or the Irish fight for independence in 19th and 20th century, but some systematizing the questions related to statehood development of this country and introduction into geopolitical reality of Ireland during the period including the beginnings of Celtic settlement, through the missionary

activity of the first Christians, the Viking invasions and consequences of the Anglo-Norman invasion and reformation, up until incorporation of the island into the United Kingdom of Great Britain and Ireland in 1801. Especially important, in the light of further analyses of relations between Great Britain and Ireland, seems to be considerations on the island colonisation process and presentation of political and religious reasons of that process. Those events had an important impact on future history of Ireland and its division.

The study may be helpful for students dealing with issues related to political science, state science, history of Ireland and also all those who are interested in Ireland for professional reasons, because of residence and working place or desire to extend their knowledge about this interesting corner of Europe getting closer and closer to us.